

РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ ІРИНИ ЖИЛЕНКО В КОМПЛЕКСНОМУ АНАЛІЗІ ПОЕЗІЇ ТА ПРОЗИ

Сардарян К. Творчість Ірини Жиленко у контексті розвитку української літератури другої половини ХХ – початку ХХІ століття: Монографія. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. – 392 с.

Творчість письменників, майстрів художнього слова, відіграє значну роль у розвитку національної культури. Осмислення ролі митців в історії літератури – одне з важливих завдань відповідних філологічних студій. Монографія Каринни Сардарян присвячена комплексному розгляду поетичної та мемуарної творчості Ірини Жиленко. Тут відбито синтезований погляд на весь художній спадок мисткині. Рецензована книжка продовжує попередні монографії авторки: “Епістолярний любовний роман Ірини Жиленко” (2013 р., Маріуполь), “Епістолярії Ірини Жиленко в біографічному та історико-культурному контексті” (2014 р., Донецьк). Дослідниця трактує книгу спогадів “Номо feriens” як “ключ до розуміння” життєвого шляху, естетичних засад, поетичної творчості письменниці та історико-культурного життя України кількох останніх десятиліть.

У першому розділі – “Біографія І. В. Жиленко й історія вивчення творчості письменниці” – К. Сардарян окреслює основні віхи життєвого шляху мисткині та етапи формування її світогляду й манери письма. Крім того, проаналізовано сучасний стан і перспективи літературознавчих студій над доробком Ірини Жиленко. Дослідниця пояснює причини несприйняття ранньої творчості письменниці в радянській критиці.

Науковець осмислює тексти Ірини Жиленко крізь призму інтертекстуального методу, що дає змогу акцентувати міжлітературну взаємодію, зрозуміти витоки та особливості індивідуальної творчості, цілісність доробку, простежити внутрішній та зовнішній світ людини й письменниці. К. Сардарян констатує, що мистецьку позицію І. Жиленко зумовили звернення поетеси до духовних джерел національної культури, до зразків світової та вітчизняної культур, основні естетичні, світоглядні засади шістдесятництва та засоби формування особливої, “жиленківської” реальності. Аналізуючи збірки письменниці, авторка монографії обґрунтовує “ліризм, філософсько-аналітичну заглибленість, сповідальність, символізм, риси екзистенціалізму, реалізм елементів зображуваної дійсності, поєднання реального з ірреальним, використання фольклорних елементів”, притаманні ідіостилію поетеси.

У другому розділі – “Ідейно-художня своєрідність поезії І. В. Жиленко (особливості та форми вираження авторської свідомості, провідні мотиви, жанрово-стильові домінанти)” –

К. Сардарян аналізує доробок письменниці в контексті української літератури другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Основну увагу науковець приділяє збірці поезій “Евангеліє від ластівки”, поемам “Відпустка у серпні”, “Тихе віяння”, “Ілюзіон”. Обізнаність із зовнішніми та внутрішніми чинниками творчості дала змогу розробити періодизацію творчості Ірини Жиленко: кожний етап поступу письменниці, на думку К. Сардарян, зумовлений як історико-культурним контекстом, так і розвитком, формуванням та переосмисленням мисткинею світоглядних позицій.

У зазначеному розділі виокремлено домінантні теми, мотиви, образи-символи, до яких І. Жиленко зверталася в певний період творчості; окреслено жанрово-стильову своєрідність, висвітлено засоби образності у структурі поетичних текстів. Параграф “Візія митця” відбиває авторську інтерпретацію творчої особистості поетеси, що, на думку дослідниці, постає в таких іпостасях: “поет-пророк, поет-ворожбит (йому відкрито майбутнє та ірреальність), поет-дитя (приймає зовнішній світ з дитячою безпосередністю та безкорисно віддає себе світу)” (с. 155). Закликає до роздумів та стимулює до читання параграф “Літературні маски у творчості Ірини Жиленко”; тут науковець увиразнює мистецтво перевтілення у творчості поетеси, зазначаючи, що “в інтерпретації художніх текстів, як і образів, не останню роль відіграє робота дослідника, оскільки він вносить свої корективи в розуміння творчого мікрокосму аналізованого твору” (с. 180). Цікавим є акцентуація відлуння в доробку Жиленко ідей Г. Сковороди,

творчості поетів-філософів ХХ ст. (Р. М. Рільке, Т. С. Еліот, Б. Пастернак, П. Т. Манн, О. Мандельштам та ін.).

Каринна Сардарян спостерігає синтез літературних видів і жанрів, увиразнює іронічний пафос окремих творів, не обминає увагою філософські твори, класифікуючи їх як “казки для дорослих”. У творі “Поема пісень” авторка монографії вбачає суголосся з назвою книги Старого Заповіту “Пісня пісень”.

Розглядаючи “Поезію “приватного життя”, дослідниця співвідносить сюжети та образи з відомими фактами біографії письменниці, а також зі щоденниковими записами й спогадами, де викладено події приватного життя, погляди І. Жиленко на літературу, на її художню творчість. У розумінні К. Сардарян поезія “приватного життя” охоплює сферу сімейного життя, родинних та дружніх зв’язків. Під автобіографічним досвідом дослідниця розуміє “не лише факти та події особистого життя письменниці, а й ту суспільну та духовну атмосферу часу, в якій відбувалося становлення та формування її особистості та світогляду. Автобіографічними є поезії І. Жиленко, що присвячені її дитинству та юності, відображають дійсність другої половини ХХ ст.” (с. 165).

Третій розділ – “Біографічний та історико-культурний контекст книги спогадів “Homo feriens” – систематизує теоретичні та історико-літературні дослідження українських і зарубіжних науковців, які визначили основні риси літератури non-fiction. Про це йдеться в підрозділі “Спогади як різновид літератури non-fiction”, який деталізують такі підпункти: “Історія та різновиди документалістики”, “Мемуари в українській літературі”. У параграфі “Епістолярний любовний роман І. Жиленко” осмислено жанрову природу книги спогадів “Homo feriens”.

Варто зазначити, що психоаналітична інтерпретація творчості письменниці дала ключі до розуміння психологічних джерел сновидінь і художніх образів-масок у її доробку. Використовуючи елементи герменевтики та психоаналізу, К. Сардарян посилається на праці Н. Зборовської, С. Павличко, З. Фрейда.

У четвертому розділі праці – “Книга спогадів “Homo feriens” як художній та культурний феномен” – авторка висвітлює стильові риси твору, особливості суспільної та літературно-критичної позиції І. Жиленко, духовні доміанти та естетико-філософські концепти її доробку. Науковець акцентує синтетичну природу аналізованих мемуарів, “що зумовлено використанням поетики художньо-публіцистичних жанрів, оскільки письменниця у творі поєднує листи, щоденникові записи, автокоментарі, лірику, висловлює власну концепцію дійсності – все це зв’язано розділами двох книг твору” (с. 346).

“...і молюсь Богові своїми віршами, бо тільки так вмію молитися” – ці слова Ірини Жиленко зі статті “Не розбийте мій ліхтар!” (Замість автобіографії) К. Сардарян влучно добирає за епіграф для характеристики життєтворчості письменниці.

Отже, монографія подає комплексний аналіз літературної спадщини Ірини Жиленко. Авторка актуалізує проблеми періодизації, проблематику, провідні мотиви, жанрово-стильові особливості поезії, біографічний та історико-культурний контексти книги спогадів “Homo feriens”; аксіологічні аспекти доробку письменниці. Книжка буде корисною не лише літературознавцям, а й усім, хто цікавиться питаннями філології, культурології, історії; крім того, практичну вагу отриманих результатів засвідчує широке використання розвідок авторки на “народних” сайтах, у лекційно-масовій пропаганді.

*Ірина Жиленко
м. Київ*

Отримано 13 березня 2018 р.